

zation and conduct depends on the tasks of music education. The lesson of music is a complex structure, its main components are the purpose, task, content, forms, and teaching methods, which in turn are a complex substructure. The structure of a lesson depends on the purpose, objectives, and content of a particular lesson. The specific purpose of a particular lesson can determine the inclusion of different types of music activities, their sequence, and focus on ensuring the integrity of the lesson.

Organization of a music lesson requires understanding of the musical activity of the students in order to subordinate all its types to the subject of the lesson, semester and solve learning tasks, i.e. educational, awareness-raising, and developmental. As a result of a creative approach on the part of the teacher, the music lesson has a huge force of emotional influence on the inner world of the student, awakens interest in music, and the need to communicate with it. Features of the music lesson at school are determined by the specificity of music art, in which the emotional sphere plays a decisive role. Therefore, knowledge of the artistic world of music, which emerges in the process of learning, cannot be reduced only to the work of thought, and must organically combine consciousness and feeling. This determines the main feature of the music lesson – a lesson in art.

The lesson of music is the main form of music education of secondary school students. Therefore, organization of the successful teaching of music depends on the tasks of music education. Each lesson must be complete and integral, and at the same time be part of a system of lessons related to each other by the general purpose and general tasks.

Key words: music lessons, students, pedagogy, music education, education, musical perception.

УДК 371.134.016:78

DOI: 10.32626/2309-9763.2019–26–2.186-191

Олена Шевченко
Olena Shevchenko

КОНСОЛІДАЦІЙНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОГО ДОСВІДУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

CONSOLIDATIVE APPROACH AS A METHODOLOGICAL BASIS FOR FORMING VOCAL-PERFORMING EXPERIENCE OF THE FUTURE TEACHER OF MUSIC

У статті розглянуто особливості реалізації консолідаційного підходу під час формування вокально-виконавського досвіду майбутнього вчителя музичного мистецтва. Доведено, що означений підхід забезпечує взаємодію вокально-фахового та педагогіко-практичного напрямів підготовки під час збереження змісту кожного з них. Кожен із цих рівнозначущих напрямів, відзначаючись власною специфікою, характеризується внутрішньою спорідненістю і тяжіє до взаємодоповнення, взаємозумовленості та співіснування. Автор зазначає, що провідною ідеєю формування вокально-виконавського досвіду на консолідаційній основі є згуртування пізнавальної, оцінювально-інтерпретаційної та творчо-продуктивної діяльності.

Ключові слова: формування, досвід, вокально-виконавський досвід, майбутній учитель музичного мистецтва, консолідаційний підхід.

Важливим напрямом сучасної педагогічної науки є пошук засобів і умов, що забезпечують підвищення ефективності процесу підготовки вчителя, зокрема з музичних дисциплін. Складність і багатогранність діяльності музиканта-педагога висувають особливі вимоги до рівня його компетентності, сформованості в нього глибоких знань і вмінь в обраній професії. У результаті аналізу наукової літератури можемо стверджувати, що питанням, пов'язаним із підготовкою

майбутніх фахівців музичного мистецтва було приділено велику увагу. Проте, зауважимо, що проблема формування вокально-виконавського досвіду як основи успішної фахової діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва має резерви для більш повної розробки.

На сучасному етапі розвитку суспільства у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва особливої значущості набуває проблема формування вокально-виконавського досвіду на консолідаційній основі, який відображає процесуальні та результативні аспекти вокальної підготовки та свідчить про готовність студента до успішної фахової діяльності.

У науковій літературі представлено різні аспекти означеної проблеми. Так, розуміння і тлумачення поняття “досвід” у контексті філософського підходу розглядали В. Андрущенко, Н. Вахтомін, Ж. Вольтер, Дж. Дьюї, П. Джемс, В. Іванов, О. Лактіонов, М. Мінаков, Ш. Монтеск'є, Ч. Моррис І. Надольний, І. Фролов, В. Шинкарук та ін. З точки зору діяльнісного підходу поняття “досвід” стало предметом розгляду таких науковців, як В. Джемс, А. Маслоу, С. Максименко, Г. Олпорт, О. Осницький, К. Роджерс, В. Роменець, Б. Теплов, Ю. Трофімов та ін.

Педагогічну сутність досвіду визначили Дж. Дьюї, Ю. Бабанський, Ей юй Хуа, В. Краєвський, Н. Мойсеюк, М. Сметанський, Сяомань Чжу, Сяо Су, А. Хуторський та ін. На їх думку, вона полягає в певному оцінювальному, теоретичному та практичному ставленні до педагогічної дійсності, у контролюванні діяльності й поведінки, керуванні ними, передбачення їхніх наслідків.

У галузі теорії та методики навчання музики дослідниками напрацьовано значну кількість наукових розвідок щодо фахової підготовки майбутніх фахівців із музичного мистецтва (О. Андрейко, Бянь Мен, Ван Бін, Ге Де Юуй, І. Гринчук, В. Гусак, Л. Гусейнова, Т. Завадська, К. Завалко, Н. Згурська, Є. Йоркіна, В. Крицький, П. Косенко, О. Ляшенко, Н. Мозгальова, В. Ревенчук, Хоу Юе, Ши Цзюнь-бо та ін.). Проте, зауважимо, що досліджувана проблема представлена лише окремими працями. Відтак, формування мистецького досвіду майбутніх учителів музики стало предметом розгляду Т. Грінченко; О. Щербініна займалася вивченням особливостей досвіду інтерпретації музики різних епох; досвід художньо-педагогічного спілкування поаналізовано І. Сипченко та Л. Василевською-Скупою; О. Хлебнікова з'ясувала особливості формування музично-виконавського досвіду у студентів ЗВО культури. Відповідно, попри значущість кола розглянутих питань проблема формування художньо-виконавського досвіду майбутніх фахівців з музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки на консолідаційній основі поки що не дістала належного наукового висвітлення.

Метою статті є розгляд особливостей реалізації консолідаційного підходу під час формування вокально-виконавського досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва. Вагомою ланкою забезпечення ефективності формування вокально-виконавського досвіду виступає реалізація консолідаційного підходу.

Слід зупинитися на тлумаченнях “консолідації”, які пропонуються в довідковій літературі. Так, термін “консолідація” (від пізньолат. *consolidatio*, від *con* (*cum*) – разом, заодно і *solido* – уплотнення, укріплення, зрощення) використовується у сфері політики, економіки, фінансів, етнології, соціології, медицини й розглядається як “упрочнення, укріплення будь-чого; об'єднання, згуртування окремих осіб, груп, організацій у напрямі досягнення загальної мети” [2].

Означений підхід забезпечує в нашому дослідженні взаємодію вокально-фахового та педагогіко-практичного напрямів підготовки при збереженні змісту кожного з них. Кожен із цих рівнозначущих напрямів, відзначаючись власною специфікою, характеризується внутрішньою спорідненістю і тяжіє до взаємодоповнення, взаємозумовленості та співіснування. У нашому дослідженні ця думка знаходить своє відображення в обґрунтуванні методики, спрямованої на формування вокально-виконавського досвіду майбутнього вчителя музичного мистецтва. Забезпечення консолідаційної єдності вокально-фахового та педагогіко-практичного напрямів підготовки вчителя музичного мистецтва передбачає використання формально-логічних та інтуїтивно-евристичного засобів.

На успішність формування вокально-виконавського досвіду впливає здатність студентів до інтуїтивних проявів. Сучасна філософська наука визначає сутність інтуїції як здібності пізнання істини шляхом її прямого передбачення без обґрунтування за допомогою доказів і окреслює основні її ознаки, як-то: неусвідомленість, безпосередність і раптовість. Так, інтуїція виступає, насамперед, як одна із форм неусвідомленого відображення, пов'язаного з проявами діяльності мислення суб'єкта, і розглядається як неусвідомлена людиною діяльність мислення щодо переробки і узагальнення раніше набутої актуальної інформації [10; 9]. Отже, інтуїція не зводиться ні до раціонального мислення, ні до емоційного наповнення діяльності студентів у процесі їх творчості. Здатність людини думкою скоригувати довгі шляхи руху до істини, минати в увявленні різного роду “проміжні станції” і є суть істинного пізнання. Саме ця ознака інтуїції говорить про те, що процес інтуїтивного пізнання неможливо формалізувати, для нього неможливо виробити певну логічну формулу. Раптовість інтуїтивного висновку є результатом синтетичної діяльності мислення, внутрішні процеси якого часто не усвідомлюються суб'єктом, хоча завдяки їм водночас здійснюється аналіз множинності чинників. Отже, поглиблення знань сприяє звільненню та розвитку інтуїтивних можливостей.

Особливості інтуїтивного процесу визначені Г. Падалкою, а саме: відсутність будь-яких зусиль і ускладнень – дія відбувається легко, без напруження; наявність відчуття впевненості у своїх діях (наприклад, музиканти-педагоги часом твердо переконані, що треба обрати саме такий темп виконання твору, хоч не завжди словесно можуть довести правомірність своєї інтерпретації); швидкість його протікання, відсутність тривалих роздумів (наприклад, фахівці, нерідко, навіть не знаючи художнього твору, можуть з впевненістю впізнати автора, інтуїтивно відчуваючи стиль) [6, с. 118-119]. Означені особливості мають вагоме значення у формуванні вокально-виконавського досвіду.

Здатність студентів до вокально-педагогічної інтерпретації музики як специфічної діяльності свідчить про наявність достатнього рівня вокально-виконавського досвіду. Слід зазначити, що термін “інтерпретація” (лат. *interpretatio* – опис, пояснення, тлумачення) використовується в багатьох галузях знань і вживається для позначення різних за своїм характером процедур. “Художня інтерпретація” використовується в художній критиці та мистецтвознавстві в контексті виконавської діяльності.

Як зазначає О. Щолокова, художню інтерпретацію можна розглядати як творчий процес, спрямований на створення певного (критичного аналізу або популяризації). Він пронизує інтерпретаторську діяльність на всіх етапах роботи – від початкового осмислення первинної творчості (діяльність автора) до сприймання та відтворення. Аналізуючи індивідуальний або сукупний досвід митців, художня імпровізація може збагатити художні цінності минулого, актуалізувати їх суть, зробити їх близькими і зрозумілими сучасній аудиторії [11, с. 11-12]. Отже, вокально-педагогічна інтерпретація музичних творів передбачає досягнення консолідаційної єдності музики та слова з метою врахування потреб і смаків вихованців.

У зазначеному контексті формування досвіду передбачає стилевідповідність у вокальному виконанні. Її розгляду присвячено низку ґрунтовних музикознавчих і педагогічних робіт (О. Бузова, В. Буцяк, Л. Побережна та ін.), у яких відчуття і відтворення стильових засад композиторської творчості характеризується, насамперед, як здатність до виконавського втілення системи засобів музичної виразності, використаних композитором для відтворення їх певного образного змісту.

Т. Жигінас, поділяючи думку щодо значущості стилевідповідного виконавства, підкреслює, що відчуття стилю у виконавця не має зводитись лише до відтворення суми характерних ознак, змісту і форми, а має враховувати орієнтири гуманістичного підходу. Проблема стилю Т. Жигінас розглядається значно ширше, ніж така, що захоплює сферу розуміння загального світовідчуття композитора. “Не сума специфічних ознак, а склад мислення композитора, темперамент, характер, превалюючі настрої, світогляд знаходять відображення в музиці” [3, с. 24].

Такий підхід сприяє розвитку художньої ерудиції студентів, усвідомленню ставлення до виражальних можливостей образу [7].

З метою підтвердження провідної ідеї щодо консолідаційного згуртування пізнавальної, оцінювально-інтерпретаційної та творчо-продуктивної діяльності, позиція Г. Падалки щодо визначення художнього пізнання як взаємодії сприймання, оцінювання і творення в мистецтві набуває вирішального значення. Зміст мистецької освіти спрямовано на освоєння цінностей мистецтва, художньо-естетичний розвиток вихованців, оволодіння ними різновидами мистецької діяльності. В цьому контексті особливого значення набуває розвиток здатності учнів до сприймання, оцінювання і творення в мистецтві. Художнє сприймання, оцінювання і творення як різновиди навчальної діяльності співіснують у певних зв'язках та відношеннях, що уможлиблює їх вивчення як системного об'єкта [8, с. 88].

Визначаючи специфічність кожного з різновидів діяльності, ми не протиставляємо їх як такі, що виключають одна одну. Консолідаційне застосування пізнавальної, оцінювальної та творчої діяльності створює фундамент для досягнення внутрішньої цілісності навчальних дій. Зазначимо, що пізнавальна діяльність містить можливості для оцінювання отриманої інформації, для реалізації творчих підходів студентів до оволодіння певними знаннями. Оцінювальні дії не можуть не супроводжувати процеси пізнання та творчості. Творчі підходи, у свою чергу, суттєво збагачують пізнавальну діяльність, а також створюють умови для продуктивного оцінювання результатів пізнання.

Пізнавальна діяльність передбачає накопичення мистецької та педагогічної інформації в єдності з оволодінням студентами фундаментальними знаннями інформаційного характеру в кожному з означених напрямів підготовки. У процесі пізнавальної діяльності розвиваються навчально-пізнавальні та пошукові мотиви. "Мотив" означає спонукання до діяльності, пов'язане із задоволенням потреби суб'єкта; мотиви є сукупністю зовнішніх і внутрішніх умов, що стимулюють розвиток активності суб'єкта та її спрямованість [4, с. 29]. Реальні спонуки до діяльності та рівень активності в їх реалізації і перетворює цілі діяльності, задані ззовні, у внутрішню потребу особистості, суб'єктивно відображаючись у формі переживання, бажання, прагнення [1, с. 131]. Однією з найголовніших властивостей потреб є те, що вони включають тенденцію до активності, спрямовану на певну сферу дійсності, тобто потреби містять тенденцію не до активності взагалі, а до активності у певному напрямі. За визначенням О. Леонтьєва, "предмет діяльності і є її дійсний мотив..., діяльність може бути тільки у тому випадку активною, якщо вона є наслідком внутрішніх збуджень і потреб особистості та якщо особистість прагне повністю реалізувати в діяльності всі свої можливості" [5, с. 146].

Таким чином, мотиви пов'язані з потребами людини і спонукають її до певних дій у напрямі збудження до діяльності, що викликає активність особистості. Сутність активності особистості у сучасній науковій транскрипції полягає в тому, що "в кожному наступному акті діяльності на передній план виступають психологічні утворення, які включають до своєї структури мотивацію, як елемент усвідомлюваної індивідом інтенції до здійснення певного вчинку, пізнавальної та перетворюючої дії, інтелект, індивідуальні цінності, специфічні здібності та якості" [1, с. 113].

Відтак, активність стає атрибутом відображення, яке досягло рівня свідомої людської діяльності та створення нового. Отже, провідним мотивом, рушійною силою вокально-виконавської діяльності виступає інтерес до музичного мистецтва як сплав інтелектуальних, емоційних та вольових процесів особистості.

Великого значення надаємо вдосконаленню процесу активізації пізнавальної діяльності, що має полягати у: спрямуванні студентів на усвідомлення зв'язку змісту між змістом навчального матеріалу й сучасною мистецькою інформацією; орієнтації студентів на самостійне з'ясування й визначення раціональних способів виконання навчально-пізнавальних завдань, на розробку засобів і прийомів організації навчальної діяльності; стимулюванні студентів до втілення теоретичної навчальної інформації у професійно-практичному досвіді.

У зв'язку з цим особливого значення набуває не лише сформованість у майбутнього музичного педагога відповідних інтересів, мотивів, знань, умінь та цінностей, а й активність їх прояву, що впливає на формування вокально-виконавського досвіду. Порівняно з пізнанням, оцінювальна діяльність найбільш продуктивно реалізується в процесі адекватного ставлення до результатів попереднього навчально-фахового досвіду. Оцінювальна діяльність передбачає спонукання студентів до оцінювання та мисленнєвої інтерпретації навчально-практичних дій і операцій, що стимулює студентів до визначення способу продуктивного виконання навчально-фахових завдань.

Суттєвими ознаками реалізації оцінювально-інтерпретаційної діяльності є критичне ставлення студентів до змісту навчальної інформації. У цьому контексті особливого значення набуває оволодіння студентами низкою послідовних і взаємопов'язаних оцінних та інтерпретаційних дій. Активізація мислення студентів факультетів мистецтв з опорою на розвиток їх здатності до критично-аналітичної оцінки й інтерпретації отриманої інформації ґрунтується на оптимальному поєднанні процесів сприйняття та практичного оволодіння необхідними прийомами діяльності. У сфері музично-педагогічної освіти оцінювальна діяльність найбільш плідно реалізується в процесі оволодіння студентами мистецтвом вокально-ансамблевого виконання, художня результативність якого безпосередньо залежить від сформованості їх інтерпретаторських умінь.

Творчий характер мистецтва виконання, варіантна множинність інтерпретації дають підстави стверджувати, що виконання вокальних творів відбувається з урахуванням специфіки слухацької аудиторії, закономірностей світовідчуття. Практика доводить, що слухачі зовсім по-різному реагують на інтерпретацію одного і того ж твору різними виконавцями. В одному випадку бездоганно точно, академічне виконання лишає слухацьку аудиторію байдужою до музичного образу, в іншому – хвилює і приваблює слухачів, викликає інтерес. Отже, важливо сприяти виникненню у майбутніх фахівців установки, своєрідної націленості на досягнення не просто виразного виконання, а такого, яке могло б зацікавити публіку.

Творча діяльність виступає необхідним засобом підготовки вчителя музичного мистецтва, найважливішим орієнтиром формування їх вокально-виконавського досвіду. Використання стандартизованих засобів засвоєння навчальної інформації та адаптивне відпрацювання відповідних умінь мають поступатись застосуванню широкого діапазону дій перетворювального, активно-конструктивного характеру. Впровадження різних форм творчої діяльності мотивується необхідністю реалізації творчого потенціалу студентів, потребою розвитку їх здатності до неординарного вирішення виконавсько-фахових завдань.

Творча активність має пронизувати музично-виконавський розвиток майбутніх учителів музичного мистецтва, формувати їх педагогічну майстерність. Активізація навчально-творчої діяльності в нашому дослідженні розглядається як чинник забезпечення формування вокально-виконавського досвіду і передбачає систематичне використання збалансованих комплексів творчих завдань.

Отже, викладені в публікації матеріали щодо обраної тематики дають змогу стверджувати своєчасність та доцільність означеної проблеми та зазначити необхідність розгляду вокально-виконавського досвіду в контексті консолідаційного підходу. Наше дослідження засвідчує необхідність подальшого розроблення даної проблеми в напрямі визначення шляхів забезпечення технологізації формування вокально-виконавського досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности. Москва : Наука, 1980. 334 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ : Ірпінь, 2001. 995 с.

3. Жигінас Т.В. Методичні засади підготовки майбутніх учителів музики до концертно-освітньої діяльності серед дітей та юнацтва: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2007. 196 с.
4. Каган М.С. Человеческая деятельность (опыт системного анализа). Москва : Политиздат, 1974. 144 с.
5. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. Москва : АПН РСФСР, 1959. 495 с.
6. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ: Освіта України, 2008. 274 с.
7. Падалка Г.М. Музична педагогіка: курс лекцій з актуальних проблем викладання мистецьких дисциплін у системі педагогічної освіти. Херсон : ХДПІ, 1995. 104 с.
8. Падалка Г.М. Професійно-цілісний підхід і його реалізація в умовах художньої освіти майбутнього вчителя (на матеріалі музичних дисциплін): методичні рекомендації. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 1999. 33 с.
9. Савенкова Л.О. Теоретико-методичні основи підготовки майбутніх педагогів до професійного спілкування. Київ, 1997. 127 с.
10. Філософія: підручник для вищої школи / За ред. В.Г. Кременя, М.І. Горлача. Харків : Прапор, 2004. 736 с.
11. Щолокова О.П. Основи професійної підготовки майбутнього вчителя. Київ, 1996. 172 с.

The article deals with the peculiarities of the implementation of the consolidation approach during the formation of the vocal-performing experience of the future teacher of music. It is proved that this approach provides interaction of vocal-professional and pedagogical-practical directions of preparation with preserved content of each of them. Each of these areas is characterized by its own specificity and by an inner affinity, and tends to complement each other, interdependence and coexistence. The author notes that the leading idea of forming vocal-performing experience on a consolidated basis is the unification of cognitive, evaluative-interpretive and creative-productive activity.

It is determined that the ability of students to intuitive manifestations influences the success of the formation of vocal-performing experience. Considering intuition as the ability to know the truth through its direct prediction without justification by means of evidence and outline its main features, its unconsciousness, immediacy and suddenness are distinguished. Thus, intuition serves, first of all, as one of the forms of unconscious reflection associated with the manifestations of the activity of the subject's thinking, and is seen as an unconscious person's activity of thinking about the processing and generalization of previously acquired relevant information. Therefore, intuition is not reduced either to rational thinking, or to the emotional content of students in the process of their creativity. The ability of the person to adjust the long paths of the path to truth, to go through the presentation of various kinds of detail, and is the essence of true knowledge. It is this sign of intuition that proves that the process of intuitive knowledge can not be formalized; it is impossible for him to develop a certain logical formula. The sudden intuitive conclusion is the result of the synthetic activity of thinking, the internal processes of which are often not understood by the subject, although thanks to them simultaneously an analysis of the multiplicity of factors is carried out.

Therefore, not only the formation of the future teacher of music of the corresponding interests, motives, knowledge, skills and values, but also the activity of their manifestation, which influences the formation of vocal-performing experience, acquires special significance. Compared with knowledge, appraisal activity is most effectively implemented in the process of adequate attitude to the results of previous training experience. The assessment activity involves encouraging students of the faculties of art to evaluate and think through the interpretation of educational and practical actions and operations that stimulate future teachers of music to identify effective ways of productive performance of educational tasks.

Key words: formation, experience, vocal-performing experience, future teacher of music, consolidation approach.